

DRAMALI RIZA BEY VE KUZEY BATI ANADOLU KUVA-YI MİLLİYE MÜCADELESİNDEKİ HİZMETLERİ

Doç. Dr. Osman AKANDERE*

ÖZET

Dramalı Rıza Bey, Sadrazam Damat Ferit Paşaya suikast teşebbüsünde bulunmak suçuyla yargılanmış ve 12 Haziran 1920'de asılarak idam edilmiştir. Kendisi bir komitacı ve "Teşkilât-ı Mahsusa" elemanıdır. Millî Mücadele'nin başlarında ise bir Kuva-yı Milliyeci olarak ülkesi ve milleti için mücadele eden değerli bir şahsiyettir.

Millî direniş ve teşkilâtlanmanın ilk öncülerinden olmuştur. Onu cep-helerde bir müfreze kumandanı olarak görmekteyiz. Birinci Anzavur İsyanı'nda ise isyanın bastırılmasında önemli rol oynayan bir "Takip Müfreze-si" kumandanıdır. Millî kuvvetlerin ihtiyacı olan silâh ve cephanenin temini için Akbaş Cephaneliği'nin basılmasında başrol oynamıştır.

Oldukça kısa sayılabilecek ömrü hep fırtınalı ve dağdağalı olarak geçmiş, ülkesi ve milleti için mücadele etmiş ve bu uğurda ölmüştür.

Anahtar Kelimeler

Dramalı Rıza Bey, Teşkilât-ı Mahsusa, Kuva-yı Milliye, Millî Direniş, Akbaş Cephaneliği.

---

* Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi.

ABSTRACT

Rıza Bey from Drama was charge with attempting to assassinate Sadrazam Ferid Pasha and he was hanged on June 12, 1920. He was a committee man and a member the Secret Organisation (Teşkilât-ı Mahsusa). He was also a distinguished statesman who struggled for his country and his people at the beginning of National Struggle.

He was one of the pioneers of national resistance and organisation. We also see him as a commander of a detachment. He played an important role in suppressing the first Anzavur rebellion as the commanders of pursue detachment. He was also the most important person in attacking the Akbaş Ammunition in order to get the necessary gun and ammunition for National Forces.

His relatively short life is full of stormy and tumultuous events. He struggled for his country and died for its sake.

Key Words

Rıza Bey from Drama, the Secret Organisation (Teşkilât-ı Mahsusa), National Struggle, National Resistance, Akbaş Ammunition.

I. Dramalı Rıza Bey

Dramalı Rıza Bey, Drama’da doğmuş olup, babasının ismi Rifat Beydir¹. İdam edildiği 12 Haziran 1920(1336) tarihinde 30 yaşında² olduğuna göre, doğum tarihi 1890(1306) olmalıdır. Dramalı Rıza Beyin bütün ticareti ile meşgul olduğunu hakkındaki gerekçeli idam kararından öğrenmekteyiz³. Evli olup olmadığı konusunda bir bilgiye ulaşmamakla birlikte, çok genç yaşta komitacı olarak bilindiği ve bilahare de Teşkilât-ı Mahsusa’nın bir elemanı olarak Birinci Dünya Savaşı yıllarında bir çok yerde değişik görevlerde bulunduğunu düşündüğümüzde evli ve çoluk çocuk sahibi olmadığı kanaati hasıl olmaktadır⁴.

Dramalı Rıza Bey, kendisini yakından tanıyan meşhur Türk casusu İngiliz Kemal’in⁵ verdiği bilgiye göre “uzun boylu, iri yapılı, parlak bakışlı” bir fizikî görünümüne sahipti⁶. Hasan İzzettin Dinamo’nun “Kutsal İsyanı” isimli eserinde de Dramalı Rıza Beyin, âdeta bir silâh deposunu andıracak derecede üzerinde silâh ve bomba taşıyan, uzun boylu ve genç görünüşlü olduğu belirtilmektedir.

Yine Dramalı Rıza Beyin, mert, hayata bir bardak su kadar kıymet vermeyen, ölümü hiçe sayan, konuşurken bile dişlerini sıkacak kadar sert, demir kalpli denilecek kadar acımasız bir kişi olduğu, kendisini tanıyanlarca hakkında yazılan karakteristik özellikleridir⁷. Öyle ki idam edilmek üzere bulunduğu esnada bile, en küçük bir korku ve telaş eseri göstermeyecek

1 Dramalı Rıza Bey ile arkadaşları hakkında verilen idâm kararının gerekçeli kararında yer alan bu bilgi için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BAO), Dosya Usulü İradeler Tasnifi(DÜİT), Nr.79/5-117.

2 BAO, DÜİT, Nr. 79/5-117.

3 BAO, DÜİT, Nr. 79/5-117.

4 Bu kanaatimizi doğrulayacak bir gelişme şöyledir. Dramalı Rıza Bey, hakkında verilen idam hükmünün infaz edildiği 12 Haziran 1920 günü, idamı öncesi “derin bir sükûnet ve feragat içinde” son arzu ve vasiyetini bildirmiştir. Bu vasiyete göre, üzerinde çıkan yedi lira ve üç çeyrekle, bileğindeki kol saati ve Polis Müdürlüğü’nde emanet bulunan 270 küsur lirası kendisi ile birlikte idam edilecek olan Bahriye Yüzbaşı Halil İbrahim Beyin dul kalan ailesine verilecekti. Tarih Mümtez Göztepe, “Yaşasın İttihad-ı Terakki”, *Dünya ve Bugün*, Sayı:13, Yıl:1, Cilt:1, (27 Ocak 1956), s.20.

5 İngiliz Kemal olarak bilinen bu meşhur Türk casusu Ahmet Esat Tomruk hakkında daha geniş bilgi için bkz. İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk), *Milli Mücadele Dönemi Hatıraları*, Yay. Haz. Zekeriya Türkmen, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2000.

6 Recai Sanay, *Türk Casusu İngiliz Kemal İstiklâl Harbinde*, Nebioğlu Yay. İstanbul 1958, s.97.

7 Sanay, a.g.e., s.97.

kadar derin bir sükûnet ve feragat içinde olmuş, asabına son derece hâkim, sakin ve fütursuz bir insan görüntüsü çizmiştir⁸.

Dramalı Rıza Beyin yukarıda belirtmeye çalıştığımız bu özellikleri kendinde toplamış olması bir anlamda onun komitacılık yönüyle açıklanmaya çalışılabilir. Çünkü o, herkesçe tanınan bir silâhşor, Balkan dağlarının yetiştirdiği en seçkin ve yiğit Türk komitacılarından birisiydi⁹

Komitacılık ruhu taşıması ve Teşkilât-ı Mahsusa'nın gözüpek bir silâhşoru olmasının yanı sıra Dramalı Rıza Beyin aynı zamanda teşkilâtçılık yönü de güçlüydü. Bu nedenle de birlikte görev yaptığı komutanlarının güvenini kazanmış, hep zor işlerin adamı olmuştu. Nitekim, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İngiliz Kemal ile birlikte Lawrens'i yakalamak için görevlendirilmesi, Birinci Anzavur İsyanı sırasında Anzavur'un ve kuvvetlerinin takip ve tenkiline katılması, Köprülü Hamdi Bey ile birlikte Akbaş'ta bulunan silâh deposunun basılması ve silâhların kaçırılmasında ön plânda yer alması ve nihayet Sadrazam Damat Ferit Paşaya suikast yapma görevini üstlenmesi gibi...

Çerkes Ethem¹⁰, Yüzbaşı Sarı Edip¹¹, İngiliz Kemal, Köprülü Hamdi Bey gibi, komitacı ve Teşkilât-ı Mahsusacı olan ve Millî Mücadelemizin

8 Göztepe, a.g.m., s.20.

9 Kendisi de bir komitacı olan Fuat Balkan'ın komitacılık konusunda söylediği şu sözler bu kanaatimizi doğrulayıcı olmaktadır:

"..Komitacılık, bazılarının sandığı gibi soygunculuk, çapulculuk değildir. Aksine, vatanseverliğin en müfritine komitacılık denir. Ve komitacı, vatan davası karşısında her şeyini, hattâ canını bile fedâ eden; gözünü budaktan sakınmayan adamdır! Memleket ve milleti için gerekirse, acımadan yakar, yıkar öldürür!... biz de, gereklikçe böyle hareket ettik!... Metin Martı, **İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları**, Arma Yay. İstanbul 1998, s.7.

10 Anzavur Ahmed'in birinci isyanı esnasında bu isyanı bastırmak amacıyla Çerkes Ethem ile birlikte kendi müfrezesiyle takip ve tenkil harekâtına katılan Dramalı Rıza Bey için İzmir Doğru gazetesinde şu bilgiler verilmektedir: "*Edhem Beyin kıymetli arkadaşlarından Dramalı Rıza Bey dahi Kırmastı'den alıb getirdiği müfrezeye-i askeriyeye ile birlikte yetişmiş ve şedid bir müsademeye başlamıştır...*" Görüleceği gibi Dramalı Rıza Bey için "*Çerkes Ethem'im kıymetli arkadaşı*" diye bahsedilmektedir. Bkz. **İzmir'e Doğru**, 4 Kânunuevvel 1335(1919), Nr. 7. Yine aynı gazetede verilen diğer bir bilgi de "*Salihli cephesi Kuva-yı Milliye Kumandanı Çerkes Ethem Bey kardeşimiz de bu millî mücadeleye iştirak itmek arzuy-ı vicdanyesini izhâr imiş ve cephedeki rüfekay-ı fedakarından Rıza Bey kardeşimiz ile birlikte ve mayetine aldığı mühim bir süvari kuvvetiyle Perşembe günü Balıkesir'e gelmiştir*" denilmekte ve Dramalı Rıza Beyin, Çerkes Ethem'in cephedeki fedakâr arkadaşlarından birisi olduğu belirtilmektedir. **İzmir'e Doğru**, 7 Kanun-ı evvel 1335(1919), Nr.8.

11 Alemdar gazetesinde çıkan "Suikast Meselesi Tafsilât ve Teferruâtı" başlıklı bir yazıda Dramalı Rıza Beyin Yüzbaşı Sarı Edip ile olan yakınlığı konusunda şöyle deniliyordu. "*Bu şerhî, bu her munasile katil Dramalı Rıza, şehid-i mağfûr Ahmed Samim'in katili Yüzbaşı Edib'in sırdaşlarından en azılı şerik-i cinayetlerinden biridir*" **Alemdar**, 2 Haziran 1336(1920), Nr.529/2879.

Kuva-yı Milliye döneminde ise önemli görevler üstlenmiş ve hizmetler yapmış olan bu isimler Dramalı Rıza Bey'in samimî olduğu kişiler arasında bulunuyordu.

Hakkında söylenen ve yazılanlara bakıldığında onun büyük bir vatan-sever ve kahraman olduğu görülmektedir. Bunların bir kısmı da bizzat onu tanıyan ve birlikte çalışan komutan ve samimî dostlarınca söylenilmiş ve yazılmıştır.

II. Millî Mücadele'ye Kadar Dramalı Rıza Bey

Dramalı Rıza Bey yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Balkan dağlarının yetiştirdiği en seçkin ve yiğit Türk komitacılarından birisiydi¹². Bu nedenle kendisinin Balkan Savaşları sonrasında Drama-Serez bölgesinde bulunduğu ve buralarda komitacılık yaptığını biliyoruz¹³.

Dramalı Rıza Beyinde mensubu olduğu bu gizli teşkilât "Türk Batı Trakya Komitesi"dir¹⁴. Bu komite Batı Trakya'nın İstanbul Antlaşması ile Bulgarlara terk edilmesi ve 1913'te kurulan "Garbî Trakya Hükûmeti Müstakilesi'nin kendini lağvetmek zorunda kalması üzerine kurulmuştu. Dramalı Rıza Bey komiteye muhtemelen bu sıralarda girmiş ve bilhassa Drama bölgesinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Yiğitliği, cesaret, ve teşkilâtçılığı ile kısa zamanda bölgede nam yapmıştı.

Dramalı Rıza Bey ve bu bölgede faaliyette bulunan diğer Türk komitacıları, Müslüman halkın Yunan saldırılarından korunması ve bölge halkının iç bünyelerinde teşkilâtlanmalarını sağlamaya çalışıyorlardı. Nitekim Atina Sefareti'ne 21 Mayıs 1914'de sunulan bir yazıda Dramalı Rıza Beyin Yunanlılar tarafından bu bölgedeki çetecilik faaliyetleri konusunda soruşturulduğunu ve arandığını görüyoruz.¹⁵

¹² Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân (Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikayesi)*, C 5, 4. Baskı, May Yay. İstanbul 1974, s.147.

¹³ Nitekim Hüsamettin Ertürk, Dramalı Rıza için "*Dramalı Rıza Balkan Harbi sonunda Drama ve yöresinde faaliyetlerde bulunmak üzere kurduğumuz teşkilâta girmiş kişilerden olduğundan onu tanımakta idim*" demektedir. Hüsamettin Ertürk, *Millî Mücadele Senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa*, Daktilo Metin (Yay. Haz. Tevfik Apay), Genelkurmay ATASE Kütüphanesi, Ankara 1985., s.283.

¹⁴ Tevfik Bıyıkoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, Cilt 1, 2.Baskı, TTK Basımevi, Ankara 1987, s.88.

¹⁵ *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi I (Balkanlarda Yunan Mezalimi*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., Ankara 1995 s.269, Belge No:107, (s.628-629, Belge No:107) .

Batı Trakya'daki bu faaliyetlerinden sonra Dramalı Rıza Bey, Teşkilât-ı Mahsusa bünyesine dahil olmuştur¹⁶. Dramalı Rıza Bey'in ne zaman Teşkilât-ı Mahsusa'ya girdiği konusunda kesin bir tarih verememekle birlikte, teşkilâtın kuruluşunu müteakip ilk katılanlar arasında olduğunu söyleyebiliriz.

Dramalı Rıza Beyin, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen önce Batı Anadolu'daki Rum ahalinin Yunanistan'a tehirci meselesinde de aktif olarak rol aldığını görmekteyiz Dramalı Rıza Bey ve emrindeki çete kuvvetiyle beraber bölgeye gelmiş ve faaliyetlere başlamıştı. Dramalı Rıza Bey ve avnesi daha çok Bergama, Manisa, Dikili ve Menemen bölgesindeki Rum ahalinin ürkütülmesinde ve kendiliklerinden Yunanistan'a gitmesinde faal rol oynamıştı.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi'ne girmesi üzerine Teşkilât-ı Mahsusa, da harekete geçmiş ve değerli bir çok mensubunu değişik cephelere göndermişti. Dramalı Rıza Beyin de Suriye'ye gittiğini görüyoruz.

---

16 Bilindiği gibi Teşkilât-ı Mahsusa'yı Birinci Dünya Savaşı öncesi, Harbiye Nazırı ve Başkumandan vekili Enver Paşa kurmuştu, Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, Yay. Haz. Samih Nafiz Kansu, Sebil Yay., İstanbul 1964, s.105.

Teşkilât-ı Mahsusa'nın kuruluş tarihi konusunda farklı tarihler belirtilmekle birlikte arşiv bilgileri ışığında yapılan çalışmalar neticesinde kesin kuruluş tarihinin 17 Kasım 1913 olduğu kabul edilmektedir. Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilât-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete*, Nobel Yay., İstanbul 2001, s.2.

Arif Cemil bu teşkilâtın kuruluşuyla ilgili olarak hatıralarında şu bilgiyi vermektedir:

"Seferberliğin ilân edildiği günün gecesi İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi de mühim bir içtima akdetmiş ve bunda, en yakın bir atide tatbik edilmek üzere, gayet şümüllü bir karar verilmişti. Bu karar, ister umumî harbe iştirak edelim, ister etmeyelim, ordularımızın ilerde düşman topraklarındaki hareketlerini kolaylaştırmak için bir Teşkilât-ı Mahsusa vücuda getirilmesini istihdaf ediyordu. Bu teşkilât sayesinde teslih olunacak çeteler harb zuhurunda düşman topraklarına akınlar yapacaklar, düşman kuvvetlerini şaşırtacaklar, onların hareketleri ve miktarları hakkında malumat edinerek bunları ordumuza bildireceklerdir". Arif Cemil, *I. Dünya Savaşı'nda Teşkilât-ı Mahsusa*, Arba Yay. İstanbul 1997, s.9.

Teşkilâtın ilk başkanı Süleyman Askerî Beydir. Daha sonra Ali Bey Başhampa ve Hüsamettin Ertürk başkanlık görevlerinde bulunmuştur. Balcıoğlu, a.g.e., s.4; Teşkilât-ı Mahsusa ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*; Ertürk, *Millî Mücadele Senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa*; Arif Cemil, *I. Dünya Savaşı'nda Teşkilât-ı Mahsusa*; Philip Stoddard, *Teşkilât-ı Mahsusa*, Arba Yay. İstanbul 1994; Atilla Çelikepe, *Teşkilât-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu*, IQ Kültür-Sanat Yay., İstanbul 2002, s.73-119.

Dramalı Rıza Beyin bağlı olduğu birimin merkezi Şam'dı. Ancak gelişmelere baktığımızda Dramalı Rıza Bey sadece Şam'da durup kalmamış, gerek İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezince ve gerekse Teşkilât-ı Mahsusa tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere Şam'dan ayrılmış ve belki de haftalarca ve hatta aylarca karargah merkezine dönmemiştir.

Nitekim 1917 sonlarında İngiliz Kemal ile birlikte kendisine verilen "İngiliz ajanı Lawrens'i yakalamak" görevi aylarca sürmüştür. Haftalarca, aylarca doğu ve güney doğu bölgelerinde yapılan Lawrens'i arama ve yakalama çabalarından bir sonuç alınamamıştı. Dramalı Rıza ve İngiliz Kemal'in İstanbul'a dönmeye karar verdikleri günlerde, Osmanlı Devleti, İtilâf Devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı.

Hatıralarının devamında İngiliz Kemal, İstanbul'a dönüş yaptıkları günlerde mütarekenin yapıldığını ve işgal kuvvetlerinin İstanbul'a girdiklerinden bahsetmektedir. Bu gelişme üzerine Dramalı Rıza Bey ve çetesi ile İngiliz Kemal, Eskişehir'de vedalaşmışlar ve çeteyi de dağıtmışlardı. Hatta kıyafetlerini dahi değiştirmişlerdi. İngiliz Kemal herkesin memleketine döndüğünü ve kendisinin de İstanbul'a geldiğini belirtmektedir. Bu ifadeden, Dramalı Rıza Beyin İstanbul'a dönmediğini anlamaktayız.

III. Millî Mücadele'de Dramalı Rıza Bey ve Yaptığı Hizmetler

A) Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşunda ve Cephelelerdeki Hizmetleri

Dramalı Rıza Bey, İstanbul işgal edilmiş bulunduğu ve İngilizlerin isteğiyle İttihatçıların ve özellikle tehcir hadisesine karışmış olanların siyasi ve askerî şahsiyetlerin Osmanlı Hükûmeti'nce tutuklanmaya başlandığı o günlerde İstanbul'a dönmemişti. Dramalı Rıza Bey, muhtemelen "Manisa-Akhisar" taraflarına gitmişti. Çünkü Balkan Harbi'nden sonra bilhassa Drama bölgesinden gelen muhacirler İzmir göçmen toplama merkezinde geçici olarak barındırılıyorlar ve oradan da "Aydın, Hüdavendigar(Bursa) ve Karesi (Balıkesir) vilayetleri içerisindeki kaza, nahiye ve köylere iskân

ettiriliyorlardı¹⁷. Bu bölgede İzmir'in işgali günlerine kadar Dramalı Rıza Beyin tütün ticareti ile meşgul olduğunu söyleyebiliriz.

Bilindiği gibi İzmir ve civarının Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ile ilgili Paris Barış Konferansı'nda alınan karar üzerine, Yunan işgal kuvvetleri 15 Mayıs 1919 günü İzmir'i işgal etmişler ve bu işgalleri sırasında da bir çok Türk'ü katletmişlerdi. İzmir'e Yunan askerlerinin çıkması bütün ülkede olduğu gibi, bilhassa işgal bölgesi olan İzmir ve civarında büyük bir tepki yaratmış, millî heyecanlara yol açmıştı. Yunanlıların işgallerini genişletme çabaları ve bu doğrultuda Manisa'yı da işgal etmesi üzerine işgal edilmiş ve işgale uğraması söz konusu "Manisa, Balıkesir, Aydın gibi vilayetler ile Ayvalık, Akhisar, Soma, Salihli, Aşaşehir, Ödemiş gibi kazalarda "Redd-i İlhâk ve Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyeleri" gibi millî teşkilâtlar kurulmuş ve Yunanlılara karşı millî cepheler açılarak oluşturulacak millî güçlerle mukavemet ve mücadele esası kabul edilmişti.

İşte Dramalı Rıza Bey de bir çok vatanseverin yaptığı gibi, Yunanlılarla mücadele etmek azim ve arzusu ile Batı Anadolu'da başlayan "Millî Mücadele Hareketi'nin" ilk öncülerinden olmuştur. Nitekim Dramalı Rıza Bey Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı mücadeleyi başlatan ve Kuva-yı Milliye kuranlar arasındadır¹⁸.

¹⁷ Halaçoğlu, Balkan Harbi'nden sonra Rumeli'den Anadolu'ya yapılan göçleri incelediği çalışmasında "İzmir göçmen toplayan merkezlerden biri olup, buradan Aydın, Manisa, Menteşe (Muğla) gibi iç kesimlere sürekli göçmen nakledilmekteydi" demektedir. Bkz. Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)**, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 1995, s. 77;

"Göçebe Türklerin yanı sıra Balkanlardan kovulan Türkler de vardı. Bunlar çoğunlukla İzmir, Edirne, Adana ve Karesi'ye yerleştiriliyorlardı (...) Gelibolu Yarımadası, Ayvalık, Edremit gibi Rum nüfusunun yoğun olduğu yerlerde, nüfus dengesinin Müslümanlar lehine sağlanması için Rumeli'den gelen muhacirlerin öncelikli olarak bu yerlerde iskân edilmesine dikkat ediliyordu." Bu değerlendirme için bkz. Fuat Dündar, **İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)**, İletişim Yay., İstanbul 2001, s.168. Ayrıca bkz. H.Yıldırım Ağanoğlu, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makûs Tarihi Göç**, Kum Saati Yay., İstanbul 2001, s.109-110. Başka bir değerlendirmede de "Makedonya Türkleri, Anadolu'ya gitmek için ayaklandılar. Balkan Savaşları'nın ve Yunanistan hükümetinin izlediği politika ile akınlar halinde Anadolu'ya özellikle Ege kıyılarına göç ettiler. Kısa sürede sayıları 200.000'e ulaşmıştı" denilmektedir. Bayram Bayraktar, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2002, s. 36. Yine 1912-1920 döneminde Balkanlardan gelen Müslüman sığınmacılar ve bunların iskân edildiği yerler ile ilgili bir tablo da; Aydın (İzmir) vilâyetine 145.868, Hüdavendigâr (Bursa) vilâyetine 20. 853, Karesi (Balıkesir) vilâyetine 14. 687, Biga (Çanakkale) vilâyetine 4.033 kişinin yerleştirildikleri belirtilmektedir. Bkz. Justin Mc Carthy, **Ölüm ve Sürgün (1821-1922)**, İnkılâp Yay., Çev. Bilge Umar, İstanbul 1998, s.184.

¹⁸ İsmet Görgülü, Görgülü, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 (Balkan-Birinci Dünya ve İstiklâl Harbi)**, TTK Basımevi, Ankara 1993, s. 244.

Ayvalık-Edremit bölgesinde 172 inci Alay Komutanı Ali Çetinkaya, Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey, Ayvalık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Dramalı Cemalî Bey, Edremit Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey, Pelit Köylü Nazmi, Kırkağaçlı Mehmet Emin Bey ile birlikte Dramalı Rıza Bey ilk cepheyi kuran kişilerdi. Dramalı Rıza Bey, bu cephede Yunanlıların Ayvalık'ı işgal etmesine karşı başlatılan mücadelede yer almıştı¹⁹.

Dramalı Rıza Beyin daha sonra Akhisar cephesinde görev üstlenmiş olduğunu görüyoruz. İzmir'in işgalinden hemen sonra Akhisar'a gelen 17. Kolordu Kumandanı Vekili Miralay Bekir Sami(Günsav) Bey ile 61 inci Fırka Kumandanı Miralay Kazım(Özalp) Bey, burada bir millî teşkilât kurmak istemişlerse de ahâlinin olumsuz tavırları nedeniyle bunu başaramamışlardı²⁰. Miralay Kazım Bey, Akhisar'da toplanan ilk Kuva-yı Milliye gruplarından bahsetmektedir. Bu gruplar arasında ismini zikrettiği bir kişi de Dramalı Rıza Bey idi Diğer Kuva-yı Milliye grupları gibi Dramalı Rıza Bey de silâhlı adamları ile Soma'ya gelmişti²¹.

Bilâhare 61 nci Fırka Kumandanı Kazım Beyin çabaları ile Akhisar'da da ²²bir direniş grubu oluşturulmuş ve Akhisar cephesi açılmıştı. Dramalı

---

19 Ayvalık'ta bulunan 172 inci Alay Kumandanı kaymakam(Yarbay) Ali Çetinkaya)Beyin hatıralarında "Ayvalık'ta Yunan işgal kuvvetine karşı yalnız 172. Alayla müdafaaya başlanmış ve cephe tesis edilmekle beraber Burhaniye ve Edremit kaza ve nahiyelerinin millî kuvvetleri tedricen iltihak etmeye başlanmışlardı" demektedir. Bkz. Ali Çetinkaya, *Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1993, s.69-70.

20 Millî Mücadele'nin başlarında 17.Kolordu Komutan Vekilliği ve bilâhare 56.Fırka Kumandanlığı yapan Miralay Bekir Sami Beyin Akhisar'daki faaliyetleri için bkz. **Bekir Sami Günsav, Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları**, Haz. Muhittin Ünal, 2.Basım, Cem Yay., İstanbul 2002, s.32-39. Hamdi Gürler, *Kurtuluş Savaşı'nda Albay Bekir Sami -Günsav-*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Elit Başkanlığı Yay., Ankara 1994, s.55-62. Ayrıca bkz. Kazım Özalp, *Millî Mücadele I (1919-1922)*, 2.Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.s.13-14.

21 Celâl Bayar, Kazım Özalp'ın hatıralarına dayanarak Akhisar cephesindeki ilk Kuva-yı Milliye gruplarını vermektedir Buna göre Miralay Bekir Sami ve Miralay Kazım Beyler Akhisar'a ilk geldiklerinde orada bazı Kuva-yı Milliye gruplarının toplanmış olduğunu görürler. Bu ilk toplanan Kuva-yı Milliye grupları; Karaosmanoğlu Halit Paşa, Serezli Parti Pehlivan, Dramalı Rıza Bey, Hafız Bey, Kırkağaçlı Hafız Emin Efendi idi. Bkz. Celâl Bayar, *Ben De Yazdım(Millî Mücadeleye Giriş)*, Sabah Kitapları, İstanbul 1997C.8, s.25.

22 Akhisar'da özellikle Manisa'nın işgalinden sonra millî teşkilâtlanma çabaları hızlanmış ve nihayet kısa da sürse Akhisar'ın Yunanlılar tarafından 5 Haziran 1919'da işgali sonrasında Kuva-yı Milliye çalışmalarını sonuç vermeye başlamıştır. *Türk İstiklâl Harbi, VII nci Cilt İdari Faaliyetler*, Gnkur Yay., Gnkur Basımevi, Ankara 1975. s. 18.

Rıza Bey de Marmara kazası ahalisinden oluşan millî kuvvetlerin müfreze kumandanıydı²³. Akhisar cephesi kumandanlığını Binbaşı Hüsnü Bey yapmaktaydı. Millî kuvvetlerin başında ise Halit Paşa, Parti Pehlivan, Hafız Hüseyin ve Dramalı Rıza Bey bulunuyordu²⁴. Bilahare II. Balıkesir Kongresi Akhisar cephesi kumandanlığına Celâl(Bayar) Beyi atayacaktı²⁵.

Dramalı Rıza Beyin de müfreze kumandanı olarak görev yaptığı Akhisar cephesindeki bu kuvvetlerin mevcudu 800 kişiydi. Dramalı Rıza Bey de kendi müfrezesi ile birlikte Manisa'yı ve Menemen'i işgal etmiş olan Yunan tümenine karşı mücadele etmekteydi²⁶.

Dramalı Rıza Bey bir süre sonra da Salihli cephe kumandanı Çerkes Ethem Bey ile birlikte "Salihli cephesinde" Kuva-yı Milliye'ye yönelik faaliyet ve hizmetlerine devam edecektir

Çerkes Ethem, Salihli'de bulunduğu günlerde orada bulunan Dramalılardan bazıları ile birleşmiş, Gönen Balıkesir, Kirmasti, Bandırma ve Bursa'da tanıdığı Çerkeslere de haber göndererek kendisine katılmalarını istemişti²⁷. İşte Salihli'de Çerkes Ethem'le birleşen Dramalılardan kast edilen

23 Görgülü, a.g.e., s.248.

24 Özalp, a.g.e., C.1, s.34.;Rahmi Apak, Akhisar Cephesinin kuruluşuyla ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

"*Haziranın 25 nci günü de Binbaşı Bay Hüsnü'nün kumandası altında bir müfreze ile Akhisar cephesi vücuda getiriliyor. Bu müfrezede 188 nci piyade alayından bir kı't'a ile Akhisar kazası ve Marmara nahiyesi gönüllülerinden müşekkil millî kuvvetler vardı. Sivil paşalardan Halit Paşa, Hafız Hüseyin Beyler, Damat Ferit tarafından İstanbul'da idam edilen, Dramalı Rıza Bey gibi seçilmiş zevat bunların şeflerinden idiler.*" Bkz. Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, TTK Basımevi, Ankara 1990, s.63.

25 İttihat ve Terakki Fırkası'nın İzmir Katibi Mes'ulü olan ve Millî Mücadele'nin başlarında "Galip Hoca" takma adını kullanan Mahmut Celâl(Bayar)Bey, bu konuda " *...Ben Akhisar'a gidip bu işe el koymasam buradaki Kuva-yı Milliye'nin dağılması ihtimali varmış, bundan dolayı Akhisar Cephesi Millî Alay Kumandanlığına seçilmeliyim Balıkesir Kongresi'nce ön görülmüş... ben Akhisar'a varmadan bu bana tebliğ edildi. Şu halde yeni bir Kuva-yı Milliye görevine ısrarla davet olunuyordum. ...*" Celâl Bayar, a.g.e., C.7, s.145. Ayrıca bkz. Teoman Ergül, *Kurtuluş Savaşı'nda Manisa(1919-1922)*, Manisa Kültür Sanat Kurumu Yay., İzmir 1991, s.54-57.

26 Apak, a.g.e., s.63.; Özalp, a.g.e., C. 1, s.34.

27 "Salihli'de bulunan Çerkes Ethem, orada Dramalılardan bazıları ile birleşti. Gönen, Balıkesir, Kirmasti, Bandırma ve Bursa'da tanıdığı Çerkeslere haberler yolladı. Bazıları davete icabet ettiler. O bu suretle palazlaştı" Bu değerlendirme için bkz. Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, İzmir 1955, s.185.

Dramalı Rıza Beydir. Artık Dramalı Rıza Bey, kendisine bağlı kuvvetler ile birlikte Çerkes Ethem'e katılma kararı almıştır²⁸.

Dramalı Rıza Bey ve müfrezesi, Çerkes Ethem'in Salihli-Alaşehir, Uşak bölgesinde güçlenmesine ve buraları nüfuzu altına almasında faal bir rol oynamıştı²⁹. Dramalı Rıza Bey, Çerkes Ethem Bey ile birlikte Bozdağ cephesi³⁰ olarak da ifade edilen "Birgi ile Salihli arasındaki" sahada Yunanlılara karşı mücadelesini sürdürmekteydiler³¹. Bu arada Balıkesir- Biga bölgesinde Anzavur Ahmet isyanı çıkmış ve kısa sürede bu isyan yayılarak ederek o bölgedeki Kuva-yı Milliye hareketi için tehlikeli bir hal almıştı. Bunun üzerine Çerkes Ethem de Anzavur'a karşı savaşan millî kuvvetlere yardımcı olmak üzere görevlendirilmişti. Çerkes Ethem, yanında Dramalı Rıza Bey de olmak üzere 150 kadar atlı kuvvetiyle Salihli cephesinden ayrılarak isyân bölgesine hareket etmişti Bu olay Dramalı Rıza Bey için artık yeni bir dönemin başlangıcı olacaktır. Çünkü o, bir daha Salihli cephesine dönmeyecekti.

B) Birinci Anzavur İsyânı ve Dramalı Rıza Bey

İngilizler ile Damat Ferit Paşa ve Sait Molla gibi Millî Mücadele karşıtlarının tahriki ve desteği çıkan³². Anzavur ayaklanması Ekim 1919'un

28 Çerkes Ethem ile birleşme kararı alan sadece Dramalı Rıza Bey değildi, O günlerde Yunanlılara karşı yaptığı akınları ve hücumları ile ün salmış olan Parti Pehlivan ve arkadaşları da Çerkes Ethem'im maiyetine girmişlerdi. Bkz. Bayar, a.g.e., C.8, s.51.

29 Alaşehir Kaymakamı Bezmi Nusret Bey, Çerkes Ethem'le ilgili değerlendirmesinde şunları söylüyor:

"Ethem çok zeki bir adamdı. Her hareketinde bir şeytanlık saklı idi. Kimseye sezdirmeksizin fikrine ve emellerine uygun taraftarlarının çoğalmasına çalışıyor, etrafı yokluyordu(...)Mustafa Beyin millî kuvvetler kumandanı olmasını bir türlü çekemiyordu. Her şeye hâkim olmak sevdiğinde idi." Kaygusuz, a.g.e., s.185.

30 Salim Gökçen, *Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2003, s.34.

31 Çerkes Ethem Beyin emrinde bulunan kuvvetler Bozdağ cephesinin sağ tarafında bulunan Sart Harabeleri'ni ve sol tarafında bulunan Akhisar-Salihli yolu üzerindeki Binbir Tepe'yi savunmakla görevliydi. Bayar, a.g.e., C.8, s.57-58. Çerkes Ethem'in cepheindeki kuvvetlerinin durumu ile ilgili olarak verilen bir bildide "Buradaki cepheye Çerkes Ethem'in kuvvetleri hâkimdi. Gruplar halinde milisler teşkilât kurmuşlar, düşmanla çarpışıyorlardı. Çerkes Ethem'in kuvvetleri oldukça fazla idi. Hatta bir batarya da topları vardı. Düşmanı burada durdurmuşlardı. Askerleri de çok sayıda kalabalıktı. 400-500 kadar Çerkes vardı" denilmektedir. Bkz. Abdurrahman Özgen, *Millî Mücadele'de Türk Akıncıları*, 3.Basım, Tekin Yay., Ankara 1973, s.42.

32 Özcan Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler, *Belleten*, C. LVI, Sayı:217,s.888.

son günlerinde başlamış ve Kasım ayı boyunca bütün şiddeti ile sürmüştü³³. Ayaklanma ile ilgili faaliyetler önce Manyas bölgesinde başlamış daha sonra da Gönen, Susurluk, Ulubat ve Bandırma bölgelerine yayılmıştı. Millî kuvvetlerimizi ve askerî birliklerimizi uzun süre uğraştıran bu ayaklanma, sürdürülen kararlı mücadele ve takip ile bastırılmıştı.

Dramalı Rıza Beyin Anzavur Ahmet'in bu ilk isyanında takip ve tenkil görevi üstlenmesi, Salihli Cephesi kumandanı Çerkes Ethem'in isyân bölgesine çağırılması ile söz konusu olmuştu. Anzavur ve avanesini takip ve tenkil etmekle "Takip Kuvvetleri Kumandanı" olarak 174. Alay Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey görevlendirilmiş³⁴, yardımcılığına ise Çerkes Ethem getirilmişti³⁵. Çerkes Ethem'in bu göreve çağırılmasında, bir Çerkes oluşunun ve Anzavur'un Çerkesler üzerindeki etkisini kıracağı beklentisinin de önemli bir rolü olmuştur. Salihli Cephe Kumandanı Çerkes Ethem, bu cephede birlikte mücadele verdiği müfreze kumandanı Dramalı Rıza Bey ve 150 kişilik bir süvari müfrezesi ile birlikte 19/20 Kasım günü Balıkesir'e gelmişti.

Balıkesir'de yayınlanan İzmir'e Doğru gazetesi Çerkes Ethem ve Dramalı Rıza Beyin gelişi ile ilgili şu haberi veriyordu:

"Düşman ile uğraştığımız bir zamanda İslâmlar beyninde kan dökmek isteyecek kadar ihanet-i vataniye gösteren Anzavur Ahmet, millî azmin karşısında perişan olduğunu evvelki nüshamızda tafsîl etmiştik.

33 Ayaklanmanın başlangıç tarihi konusunda farklı tarihler belirtilmekle birlikte Genelkurmay ATASE Başkanlığının hazırladığı Türk İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar isimli eserde 25 Ekim 1919 tarihi Anzavur Ahmet Ayaklanmasının başlangıcı olarak belirtilmektedir. Bkz. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı; **Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar**, C.6, Ankara 1974, s.67. Anzavur Ahmet Ayaklanması hakkında daha geniş bilgi için bkz. Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu(1919-1921)**, Genelkurmay Başkanlığı Yay., Ankara 1994, s.212-222 ve 232-239; Mücteba İlgürel, **Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., İstanbul 1999, s.138-149.; Kenan Esengin, **Millî Mücadele'de Ayaklanmalar**, 3. Baskı, Kamer Yay., İstanbul 1998, s. 73-80; Özalp, a.g.e., C.1, s. 65-71.

34 Kazım(Özalp) Bey, hatıralarında "Anzavur Manyas'a kaçmağa muvaffak olmuş ve bir evde saklanmıştı. Ben Rahmi Bey kumandasındaki kuvveti Manyas içinde Anzavur'u aramak için bırakarak kalan kuvvetlerle cepheye döndüm" demektedir. Bkz. Özalp, a.g.e., C.1, s.67.

35 Zühtü Güven, Anzavur İsyanı İstiklâl Savaşı Hatıralarından Acı Bir Sayfa isimli eserinde, Çerkes Ethem'in Anzavur İsyanı'nı bastırmak için görevi kabul etmesinde Rauf Beyin rolünün olduğunu söylemektedir. Bkz. Zühtü Güven, **Anzavur İsyanı İstiklâl Savaşı Hatıralarından Acı Bir Sayfa**, Ankara 1965, s.39.

Yüz Yetmiş Dördüncü Alay Kumandanı Rahmi Bey Efendinin kumandasında bırakılan müfrezeye-i askeriye Ahmet'in avanesini şiddetle takib etmektedir. Altınan haberlerde mecruhların külliyyetli miktarda olduğu anlaşılmaktadır.

Cihet-i askeriyenin bu mes'elede gösterdiği hamiyet-i milliye ve bütün zabitan ve asker kardeşlerimizin takib de ibrâz ettikleri fedakârlık ve hissiyât-ı vatanperverâne cidden şâyân-ı takdîr ve tebci'dir. Salihli Cephesi Kuva-yı Milliye Kumandanı Çerkes Ethem Bey kardeşimiz de bu millî mücahedeye iştirâk etmek arzuy-ı vicdaniyesini izhâr etmiş ve cephedeki rüfekây-ı fedâkârinden Rıza Bey kardeşimiz ile birlikte ve maiyyetine aldığı mühim bir süvari kuvvetile Perşembe günü Balıkesir'e gelmiştir. Ethem Bey, milletin ve vatanın şerefi namına Anzavur'u bizzat istisâl etmek üzere dün hareket etmiştir..."³⁶

21 Kasım Günü Balıkesir'den Susurluk'a gelen Çerkes Ethem ve Dramalı Rıza Bey, Rahmi Beyin emrinde takip hareketine katıldılar³⁷. Çerkes Ethem, Kuva-yı Seyyare olarak da adlandırılan kuvvetleri ile birlikte Susurluk'tan ayrılarak Anzavur'un bulunduğu Gönen üzerine yürüdü. Millî kuvvetler gelmeden Anzavur Ahmet Gönen'den çıkararak Bayramiç sırtlarına kadar çekilmişse de Çerkes Ethem'in ısrarlı takibi sonunda "Saraçlar'da" çatışmaya mecbur kalmıştı³⁸. Çatışmayı kaybeden Anzavur Ahmet'in kuvvetlerinden on kişi ölmüş, kendisinde kaçmıştı.

Dramalı Rıza Beyin, Anzavur kuvvetleri ile yaptığı diğer bir çarpışma 29/30 Kasım gecesi olmuştu. Ulubad da jandarma müfrezesi ile çatıştıktan³⁹ sonra takip Kuvvetleri Kumandanı Yarbey Rahmi ve Çerkes Ethem ile Kirmasti'de takip görevinden dönen Dramalı Rıza Beyin kuvvetleri tarafından Susurluk-Kirmasti arasında sıkıştırılmıştı. Kirmasti'nin Söğütalanı köyünü kuşatan, takip kuvvetleri Anzavur'un işini bitirmek istiyorlardı.

36 İzmire Doğru, 27 teşrinisani 1335(1919), Nr:4.

37 Bursa'da bulunan 56 ncı Tümen komutanı Bekir Sami Bey Anzavur'un Bursa yönündeki girişimlerini önlemek için Alay Kumandanı Rahmi Beyin komutasındaki ufak bir süvari birliğini Karacabey taraflarına göndermişti. Bkz. İhsan Ilgar, *Millî Mücadele'de Bursa(Mümtaz Şükrü Eğilmez'in Hatıraları)*, İstanbul 1981, s.27.

38 İzmire Doğru, 30 teşrinisani 1335(1919), Nr:5; Mert, a. g.m., s.878.

39 İzmire Doğru, 30 teşrinisani 1335(1919), Nr:5.

Bütün hayvanlarını köyde bırakmak zorunda kalan Anzavur Ahmet, kuşatmayı yarararak yine kaçmayı başarmıştı. Konuyla ilgili olarak İzmire Doğru gazetesi şu bilgiyi vermektedir.

“Anzavur Bayramiç müsademesinden perişan bir sûret de mağlub olduktan sonra Kırmasti ve Uluabad’a doğru kaçmıştı. Uluabad’da jandarma müfrezesile küçük bir müsademe yaptıktan sonra 29-30 Teşrîn-i sâni gicesi Ayas Köprüsü’nden geçerek Suludere taraflarına gelmiş ve orada Kuva-yı Milliye ta’kîb kumandanı Edhem beyin kuvveti tarafından sarılmıştır. Edhem Beyin kıymetli arkadaşlarından Dramalı Rıza Bey dahi Kırmasti’den alub getirdiği müfreme-i askeriye ile birlikde yetişmiş ve şedîd bir müsademeye başlamıştır. Müsademe neticesinde usat tamamen münhezim olmuş ve Anzavur kırk beş hayvan ve on beş silah bırakarak ve hatta kendi silahını bile ahaliden birisine tevdi ile yaya ve perişan bir sûretde kaçmıştır...”⁴⁰

Gönen ve civarının Anzavur’un işgalinden kurtarılmasından sonra takip kumandanı olarak Dramalı Rıza Bey, müfrezesi ile birlikte Manyas taraflarında Anzavur kuvvetlerini takip etmiş ve bir çoğunu etkisiz hale getirmiştir⁴¹.

Anzavur Ahmet, millî kuvvetlerle giriştiği bütün çatışmalarda, mağlub edilmişti. Millî kuvvetlerin sürekli takibinde olan Anzavur ve avenesi, yeni bir çatışmaya cesaret edemiyor, mütemadiyen takip kuvvetlerinin önünden kaçıyordu. İzmire Doğru gazetesi bu konuyla ilgili olarak şu bilgiyi veriyordu:

“Anzavur Ahmed her tarafta uğradığı kahkarî mağlubiyetler üzerine beş altı günden beri pek perişan bir halde yeni müsademelere cesaret edememektedir.

Ma’mafih bir tarafta Edhem Bey ve Rıza Bey millî kuvvetlerle diğer taraftan da askerî müfrezeler şiddetli takibata devam etmektedirler”⁴²

40 İzmire Doğru, 3 kânunuevvel 1335(1919), Nr.6.

41 İzmire Doğru, 7 kânunuevvel 1335(1919), Nr.7.

42 İzmire Doğru, 9 kânunuevvel 1335(1919), Nr.8.

Kendisinin emrindeki takip müfrezesi ile mütemadiyen Anzavur'un avanesini takip eden ve bir çoğunu etkisiz hale getiren Dramalı Rıza Bey'in Anzavur Ahmet ile son çatışması Demirkapı sırtlarında olmuştu. Yunanlılara iltica etmek isteyen Anzavur Ahmed, Bergama taraflarına gitmek istemişse de başarılı olamamıştı. Bunun üzerine Demirkapı taraflarına gelen Anzavur burada Susurluk jandarma Kumandanı Mustafa Beyin müfrezesi ile çatışmaya girmişti. Bunun üzerine çatışma bölgesine Balıkesir'den kuvvet gönderildiği gibi Dramalı Rıza Beyin de kuvvetleri ile Demirkapı'ya gelerek Anzavur'la çatışmaya girmişti⁴³.

Görüleceği gibi Dramalı Rıza Bey, Anzavur Ahmet'in bu ilk isyanının da takip kumandanı olarak müfrezesi ile birlikte büyük hizmetler görmüştür. Bandırma, Kirmasti, Manyas, Gönen gibi İsyân bölgesi içerisinde kalan kaza ve köylerin her tarafında müfrezesi ile birlikte takip hareketi yapmış, ve Anzavur'a ağır darbeler indirmiştir.

C) Akbaş Baskın'nda Dramalı Rıza Bey

Dramalı Rıza Beyin, Salihli cephesinden beri Çerkes Ethem ile arası hep mesafeli olmuştur. Bunun nedeni de Dramalı Rıza Beyin yaratılışı icabı Çerkes Ethem'in her dediğini ve arzusunu kabul edecek bir kişi olmayışı idi⁴⁴. Onun bu boyunduruk altına girmeme huyu, kısa bir süre sonra Çerkes Ethem ile arasının açılmasına yol açacaktı. Bu soğukluk Anzavur Ahmet İsyanı esnasında daha da belirginleşecekti. Anzavur İsyanının bastırılmasından sonra Dramalı Rıza Bey, Çerkes Ethem ile birlikte Salihli cephesine dönmemişti. Durumu yakından bilen 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, Dramalı Rıza Beyi ve emrindeki müfrezesini o tarihlerde Biga'ya gönderilen Köprülü Hamdi Beyin emrine göndermiştir.

Kazım Bey hatıralarında konuyla ilgili olarak şu bilgiyi vermektedir:

43 İzmirli Doğru, 18 kânunuevvel 1335(1919), Nr: 10.

44 Hacı Muhittin Bey hatıralarında Dramalı Rıza Bey ile Çerkes Ethem arasındaki anlaşmazlık için "Bu Dramalı Rıza hakikaten cesur ve fedakâr bir çocuktur. Ben kendisini daha eskiden tanıyorum. O zamanlar Çerkes Edhem'in yanında bulunuyordu. Fakat yaradılışı icabı Edhem'in her arzusunu yerine getirmeyecek bir tip olduğu için Edhemle araları açılmış, Edhem'de Rızayı bertaraf etmeye karar vermiş..."demektedir. Bkz.Çarklı, a.g.e., s.110.

“Akbaş’daki silâh ve cephanenin nakli vazifesini Köprülü Hamdi Bey üzerine almıştı. Kendisi yanına aldığı 10 kuvayı milliye askeriyle Balıkesir’den Biga’ya hareket etti. O sırada Gönen havalisinde Anzavur taraftarlarını takip etmekte olan Dramalı Rıza Bey (İstanbul’da idam edilen) Ethem’le arası açıldığından Salihli cephesine dönmemişti. Çok kabiliyetli ve fedakar bir kimse olan Rıza Bey’i 40 asker adamıyla Hamdi Beyin emrine gönderdim.”⁴⁵

Köprülü Hamdi Bey, yanında Dramalı Rıza Bey ve emrine verilen kuvvetle birlikte 12 Ocak 1920’de⁴⁶ Biga’ya gitmek üzere Balıkesir’den ayrılmıştı. Hamdi Bey ve beraberindekilerin Balıkesir’den Biga’ya gidiş güzergahında nerelere uğradıkları hususunda da farklı anlatımlar vardır. Bazı araştırmacılar Hamdi Bey ve beraberindekilerin önce Balya kasabasına gittiğinden ve oradan da Gönen’e geçtiğinden bahsetmektedirler⁴⁷. Bazıları da “Hamdi Beyin yanında Dramalı Rıza Bey olduğu halde önce Bandırma’ya gittiğini ve orada Yıldız Oteli’ni işleten Kâni Beyi de aldıktan sonra Biga’ya geçtiğini” kaydetmektedirler.⁴⁸

Hamdi Bey ve beraberindekilerin Balıkesir’den ayrıldıktan sonra Gönen üzerinden Biga’ya gittiği konusunda İzmire Doğru gazetesinde bir bilgi bulunmaktadır. Gazete “Biga’da Hamdi Bey” başlığı altında bu konuda şunları yazmaktadır:

“Biga’da bazı menfaatperestin Kuva-yı Milliye’yi alet ittihâz iderek bir takım harekât-ı na-layıkda bulunmağa başlamışlardı.

Hey’et-i merkeziye, âzâsından Hamdi Bey kardeşimizi bu havalideki teşkilâtı tevsik ve yolsuzlukları izale vazifesile tavzîf ittiğinden müşarün-

45 Özalp, a.g.e., C.1, s.90.

46 Adnan Sofuoğlu, “Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. IX, Sayı:26, Ankara 1993, s.422. Dramalı Rıza Bey ve adamlarının dışında Balıkesir’de Hamdi Beyin yanında ayrıca Manastırlı Mahmut, Köprülü Şerif, Tikveşli Süleyman Çavuş, Balıkesirli Kara Mustafa, Resneli Ahmet, Kumanovalı Hüseyin Çavuş, Kepsutlu Arnavut Abdî, Menemenli İbrahim, Tikveşli Mülazım Sabri Bey ve birkaç kişi daha bulunuyordu. Bu kişilere bir gün önce Kazım Bey tarafından Osmanlı süvari filintaları ve tam teçhizat elbise verilmişti. Bkz. Zeynel Kozanoğlu, **Hamdi Bey ve Akbaş Baskını**, Ankara 1970, s.69.

47 Kozanoğlu, a.g.e., s. 69.; Sobet gazetesi, Gıyas Yetkin (Kamil Su’dan naklen).

48 Bu bilgiyi, Kâmil Su, Ali Orhan İlkurşun’un notlarına dayanarak belirtmektedir. Bkz. Su, a.g.e., s.125.

*ileyh bir hafta evvel Gönan tarikile Biga'ya müteveccihen hareket itmış-
di"*⁴⁹

Biga'ya gelen Hamdi Bey Dramalı Rıza Bey, Kani Bey, Kara Hasan ve Biga Müdafaa-i Hukuk cemiyeti ileri gelenlerince karşılanmıştır⁵⁰.

Dramalı Rıza Bey, Köprülü Hamdi Beyin kısa zamanda güvenini kazanarak onun en yakın arkadaşı ve güvendiği bir kişi olmuştur. Köprülü Hamdi Bey ile birlikte Biga'da asayiş ve huzurun sağlanmasında büyük hizmetleri olan Dramalı Rıza Bey, özellikle Biga'daki asayişsizliğin en önemli sebebi olan Kara Hasan ve çetesinin etkisiz hale getirilmesinde ön planda yer almıştır.

Kara Hasan'ı Hamdi Bey ile yaptığı görüşmeden sonra tutuklanarak hapishaneye gönderilmesi, bilahare Biga'daki Kara Hasan çetesine mensup olanları Kani Bey ile birlikte tutuklanması ve kaçan çete elemanlarını takip ederek bir kısmının yakalanması gibi işleri hep Dramalı Rıza Bey gerçekleştirmişti⁵¹. Hatta Kara Hasan'ın akıl hocası olarak bilinen Suphi Bey ile diğer bir çete üyesi olan Demetokalı Mustafa'nın Biga'da Hayvan pazarında öldürülmesi emrini de vermişti. Bütün bu gelişmeler Biga'da halkın huzur bulmasını sağlamış ve Köprülü Hamdi Bey ile Dramalı Rıza Beye karşı Biga'da derin bir sevgi ve minnet duyulmaya başlanmıştı.

Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza Bey başta olmak üzere Kuva-yı Milliyecilerin Biga'da asayiş ve huzuru sağlamalarından sonra bu kez de Kuva-yı Milliyeye için silah ve cephane temini konusunda çalışmalarına başlamışlardı⁵². Çünkü Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nin Köprülü Hamdi Beye verdiği görevlerden birisi de "asker, silâh ve cephane" tedarik etmekte⁵³

49 İzmirli Doğru, 14 kânunusani 1336(1920), Nr.18

50 Kozanoğlu, a.g.e., s.69.

51 Dramalı Rıza Beyin bu faaliyetleri için bkz. Su, a.g.e., s.126-133; Kozanoğlu, a.g.e., s.69-75; Güven, a.g.e., s.27-34; Hoşgör, a.g.e., s.35-45.

52 "Bundan sonra Hamdi Bey ve arkadaşları bütün güçlerini Biga ve yöresinde güvenliği sağlama, bölgede millî davaya katılanların sayısını artırma, Yunan cephesinde çarpışan asker ve Kuva-yı Milliyecilere silâh ve cephane sağlama, cepheye gönüllü gönderme işlerine verdiler." Bu değerlendirme için bkz. İlhami Bebek, *Millî Mücadele'de Akbaş Cephaneliği Baskını*, Genelkurmay Başkanlığı yay. Ankara 1994, s. 49.

53 Balıkesir Merkez Heyeti, Köprülü Hamdi Beyin yöneticilik bilgisinden ve tecrübesinden yararlanılmasını düşünerek, ondan "asker, silâh ve cephane tedarik etmek, uygunsuz hareketlerde bulunanlara hadlerini bildirmek, yapılan yolsuzlukları önlemek, Müdafaa-i Hukuk örgütünü güçlendirmek gibi görevlerle Hamdi Beyi Biga'ya göndermişti. İzmirli Doğru, 14 kânunusani 1336 (1920), Nr.18.

Cephedeki kuvvetlerin silâh ve cephane ihtiyacını gidermek için İstanbul'da gizli olarak faaliyet gösteren bazı Millî Mücadele yanlısı cemiyetlerle işbirliğine girişilmiş ve bu suretle İstanbul'dan Anadolu'ya silâh ve cephane kaçırılmaya çalışılmıştı. Hatta bir defasında 61 nci Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, Dramalı Rıza Bey ile birlikte kendi kardeşi Fethi Beyi, silâh temini için İstanbul'a göndermişti⁵⁴. Dramalı Rıza Bey ile Fethi Bey, bir miktar silâh ve cephaneyi İstanbul'dan cepheye getirmeyi başarmışlardı. Maçka Silâhhanesi Mitralyöz Yüzbaşısı Cemal Bey de hatıratında bu olaya yer vermekte ve “*Kuva-yı Milliye'nin noksanlarını ikmâl için büyük faaliyet göstermek iktiza ediyordu.(...) Kuvâyı Milliye komutanlarına İstanbul'a adam gönderip noksanlarını aldırılmalarını tenbih etmiştim. Bunlar gelmeye başlamışlardı. Karahisar'dan Dramalı Halil İbrahim(Dramalı Rıza olacak) isminde çete reisi gelmişti. Ona Maçka Silâhhanesi'nden bir takım şeylerle birkaç tane de Cebel topu kaması vermiştim*” demektedir⁵⁵.

Bilindiği gibi, Mondros Mütarekesi'nin ilgili hükmü gereğince⁵⁶ silâh depolarına İtilâf Devletlerince el konulmuştu. Anadolu depolarında bulunan silâhların sürgü kolları ile topların kamaları sökülerek sahile ve İstanbul depolarına taşınmıştı. Oluşturulan en büyük silâh depoları İstanbul ve Gelibolu yarımadasında bulunuyordu. Bu depolarda Türk subayları da bu-

54 Kazım Bey hatıralarında bu konuda şunları söylemektedir:

“*Noksanı telâfi için çok kereler İstanbul'a heyetler gönderdik. Bu heyetler de silâh ve cephane temine muvaffak olamıyorlardı. Ancak bir gidişte kardeşim Fethi ile Dramalı Rıza Bey bir miktar silâh ve cephane bulmaya muvaffak olmuşlardı. Bunları İstanbul'dan getirmek feskalade zordu.*” Özalp, a.g.e., C.1, s.73-74.

55 General Cemal Karabekir, *Maçka Silâhhanesi Hatıraları*(İstiklâl Harbi Kahramanları), Yay. Haz. Aykut Kazancıgil, Nehir Yay., İstanbul 1991, s.69. Hatırat yazarının bahsettiği olay, Kazım(Özalp) Beyin hatıralarında bahsettiği silâh getirme ile ilgili görevdi. Ancak Mitralyöz Yüzbaşısı Cemal Bey (bilâhare General Cemal Karabekir), hatıralarını çok daha sonra yazdığı için Dramalı Rıza Beyi, Dramalı Halil İbrahim olarak hatırlamaktadır. Oysa Çarçkı Yüzbaşısı Halil İbrahim Bey Dramalı Rıza Bey ile birlikte “Damad Ferid Paşaya Suikast” davasında suçlu görülerek idam edilmişti. Hatırat yazarı hatıratının bazı bölümlerinde Dramalı Rıza Beyi mütemediyen (yanlış hatırlama ile Dramalı Halil İbrahim olarak anmaktadır).(O.A).

56 Mondros Mütarekesi'nin 5, 13 ve 20 nci maddeleri Osmanlı Kara ve Deniz kuvvetlerinin terhis, teğhizat, silâh ve cephanenin durumuyı ilgiliydi. İlgili maddeler için bkz. **Türk İstiklâl Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, 3. Baskı, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara 1999, s.47-49.

İnlemekle beraber, depoların kontrolü ve korunması tamamen İtilâf kuvvetleri tarafından yapılıyordu. Diğer taraftan İzmir ve Manisa havalisindeki silâh depoları ise Yunan işgalleri ile birlikte, Yunanlıların eline geçmişti⁵⁷. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Mütareke ve Millî Mücadele yıllarında kurulan “Karakol, Hamza, Felah, Mim Mim Grubu gibi” bazı gizli cemiyetler ve teşekküller, İtilâf Devletlerinin ele geçirdikleri bu silâh ve malzemeleri mümkün olduğunca İstanbul’dan Anadolu’ya kaçırmaktaydılar⁵⁸. Ancak bütün bunlar yetersiz kalmakta, her geçen gün genişleyen mücadele cephesi ve yine sayıları gittikçe artan millî kuvvetlerimiz için daha geniş çapta silâh ve cephane ihtiyacı duyuluyordu.

İşte Akbaş silâh deposu, Gelibolu yarımadasındaki en büyük silâh depolarından biriydi ve burada Kafkas cephesinde Ruslardan ele geçirilmiş olan silâh ve teçhizat bulunuyordu⁵⁹. Bu depoda, sekiz bin Rus tüfeği , kırk Rus ağır makineli tüfeği ve 5 bin ilâ 20 bin sandık arasında olduğu ifade edilen cephane ile muhabere ve istihkâm malzemesi bulunuyordu⁶⁰ Akbaş’daki bu silâh ve cephane deposunu Fransızlar korumaktaydı. İşte bu günlerde bu silâh ve cephanelerin Bolşevik Ruslara karşı savaşıyan Çarlık Yanlısı bir kuvvet olan Vrangal ordusu askerlerine verileceğine dair İstan-

57 Özalp, a.g.e., C.1, s. 89.

58 İstanbul’da kurulan bu gizli cemiyet ve teşekküllerin faaliyetleri için bkz. Ertürk, İki Devrin Perde Arkası; Mesut Aydın, Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri, Boğaziçi Yay., İstanbul 1992; Hüsnü Himmetoğlu, Kurtuluş Savaşı’nda İstanbul ve Yardımları, Ülkü Matbaası, İstanbul 1975; Fethi Tevetoğlu, Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, TTK Basımevi, Ankara 1988; Bülent Çukurova, Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları, Ankara 1994.

59 Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Sofuoğlu, Kuvâ-yı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu, s.264-270. İlgürel, a.g.e., s.178;

60 Sofuoğlu, Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları, s.424; İlgürel, a.g.e., s.178; Mustafa Kemal Paşa Nutuk’ta Akbaş cephaneliği hakkında bilgi verirken burada bulunan silâh ve malzeme konusunda “Akbaş denilen yerde, bir cephane deposu vardı. Orada Fransızların eli altında bol miktarda silâh ve cephane bulunuyordu(...) Akbaş deposunda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus Makineli tüfeği, yirmi bin sandık cephane bulunduğu tahmin ediliyordu” demektedir. M. Kemal Atatürk, Nutuk, C.I(1919-1920), Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s.268. Ayrıca bu sayıların belirtildiği belge için de bkz. M. Kemal Atatürk, Nutuk, C.III (1919-1927) Belgeler, Yay. Haz. İsmet Gönülal, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984. s. 191-192. Belge No: 239.; Genelkurmay Askerî tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi’ndeki belgeye dayanarak İlhami Bebek’de Akbaş silâh deposunda 8500 tüfek, 30 makineli tüfek ve yarım milyon miktarda piyade fişekliği bulunmaktaydı demektedir. Bebek, a.g.e., s.53.

bul gazetelerinde haberler çıkmaya başlamıştı. Hatta bu silâhları almak için Gelibolu'ya bir Rus nakliye gemisinin geldiği de istihbarat olarak iletilmişti⁶¹.

Köprülü Hamdi Beyi bu görevi üstlenmesi konusunda ikna eden Miralay Kazım Bey olmuştu. Kazım Bey bu görevin verilmesiyle ilgili olarak hatıralarında "Akbaş'ta İtilâf Devletlerinin muhafazasında bulunan silâh ve cephanenin Anadolu'ya kaçırılması çarelerini aramaya koyulduk. Akbaş'daki silâh ve cephanenin İtilâf kuvvetlerinden *kaçırılması fikrini, o zaman Balıkesir'de bulunan Köprülü Hamdi Beye açtım, Pek ateşli ve cesur bir vatanperver olan Hamdi Beyin bu iş aklına yattı ve hemen faaliyete girişti*" demektedir⁶². Bunun üzerine Akbaş'daki silâh ve cephanenin Anadolu'ya kaçırılması konusu Köprülü Hamdi Beyin bu görevi üstlenmesi ile düşünceden eyleme dönüşecek bir hal almıştı⁶³. Olayı hızlandıran gelişme ise bu silâhların Rusya'ya geri gönderileceğine ilişkin istihbarat bilgileri ve gazete haberleri olmuştu.

Görevi üstlenen Hamdi Bey, hemen çalışmalarına başlamış ve ilk olarak Biga'ya gelmeden emri altına verilen ve kısa sürede yiğitliği, cesareti, teşkilâtçılığı ve mertliği ile kendi üzerinde derin bir tesir bırakmış olan Dramalı Rıza Beyi, keşif yapmak amacı ile bölgeye gönderdi.

Bunun üzerine Dramalı Rıza Bey, iki arkadaşı ile birlikte Biga'dan Lapseki'ye gitti. Kıyafet değiştiren bu öncüler Lapseki'de Bergos(Umurbey) Bucak Müdürü Reşadettin Bey ile buluştular. Daha sonra Reşadettin Bey de olduğu halde Gelibolu'ya geçtiler. Reşadettin Bey, Dramalı Rıza Beyi ilgili kişilerle tanıştırap, temas kurmasını sağladıktan sonra geri dönmüştü. Dramalı Rıza Bey ve beraberindekiler Gelibolu yakasında bir haf-

61 İlgürel, a.g.e., s.179. Su, silâh ve cephaneyi Rusya'ya götürmek üzere 1920 yılının Ocak ayında Gelibolu'ya bir Rus gemisinin geldiğini belirtmektedir. Su, a.g.e., s.136.

62 Özalp, a.g.e., C.1, s.74.

63 Bu görevin Hamdi Beye verilmesi hususunda farklı yaklaşımlar vardır. Kâmil Su, bu görevi Köprülü Hamdi Beye, 61 Fırka Kumandanı Kazım Beyin verdiğini belirtmektedir. Su, a.g.e., s.138; Kazım Bey ise bu konuda net ve açık bir ifade kullanmadan "Akbaş'daki silâh ve cephanenin nakli işini Köprülü Hamdi Bey üzerine almıştı" demektedir. Özalp, a.g.e., C.1, s.89-90. İlgürel ise Köprülü Hamdi Beyin, Akbaş deposundaki silâhların Anadolu'ya kaçırılması konusunu Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı Miralay Halid Bey ile konuştuğunu ve onunla fikir teatisinde bulunduğunu söylemektedir. Bkz. İlgürel, a.g.e., s.179.

ta kadar kaldılar. Bu süre içinde köylü kıyafeti giyen Dramalı Rıza Bey, cephane depolarının yakınlarında mütemadiyen incelemelerde bulundu. Yörede tanıştığı bazı kişilerden kendisi için gerekli olacak bilgiler alan Dramalı Rıza Bey özellikle, cephaneliğin, depoların nasıl korunduğunu, subay ve erlerin yatıp kalktıkları yerleri, nöbetçilerin sayısını ve nerelerde nöbet tutulduğunu, ne şekilde ve ne zaman nöbet değiştirildiğini, telefon hatlarını, depolardan deniz kıyısına giden yolları, kıyıda kayıkların yanaşabileceği noktaları araştırıp gerekli notları aldı⁶⁴.

Dramalı Rıza Bey bu keşif ve inceleme görevini o kadar mükemmel yapmıştı ki, satıcı kıyafetinde cephaneliğin içerisine bile girmeyi başarmıştı. Bu sayede gerek kendisi ve gerekse beraberindekiler cephaneliğin içindeki nöbet yerlerini, er koğuşlarını, subay odalarını, telefon hatlarını ve deniz kıyısına giden yolları bile öğrenmişlerdi. Kısaca Dramalı Rıza Bey, yapılacak bir baskın için adeta cephaneliğin içeri dışını, girdisini çıktısını öğrenmişti.

Gelibolu'da Müstahkem Mevki Kumandanı Halid Bey ile de görüşen Dramalı Rıza Bey, kumandanı ikna ederek yapacakları baskın işinde kendilerine yardımcı olmasını sağlamıştı⁶⁵.

Dramalı Rıza Bey baskın için gereken bütün bilgi ve istihbarata ulaştıktan sonra Biga'ya geri döndü. Dramalı Rıza ve Hamdi Beyler, toplanılan bilgi ve istihbaratı değerlendirip, sonra baskının nasıl yapılacağı hususunda bir plan hazırladılar. Baskınla ilgili olarak hazırlanan plan, gizli bir şifre ile Miralay Kazım Bey'e de bildirildi.

Baskınla ilgili diğer hazırlıklar da tamamlandıktan sonra Hamdi Bey ve baskına iştirak edecek başta Dramalı Rıza Bey olmak üzere diğerleri Biga'dan ayrılarak 18 Ocak 1920 tarihinde Lapseki'ye geldiler. Hamdi Bey Lapseki'de kalırken, Dramalı Rıza Bey ve 30 civarındaki müfreze elemanı. 19 Ocak günü Bergos'a (Umurbey'e) gelerek⁶⁶, burada tekrar Bucak

64 Su, a.g.e., s.139; Bebek, a.g.e., s.56; İlgürel, a.g.e., s.180.

65 Su, a.g.e., s.140.

66 Bergos Karakol Kumandanı Mecid imzasıyla Bucak Müdürü Reşadeddin Bey'e gayet müstacel ve mahrem kaydı ile 19 kânunusani 1336(1920) tarihinde gönderilen yazıda "*Şimdi Bergos'a Kuvâ-i Milliye takip Kumandanı geldiler, Akşama da Kuvâ-i Milliye'nin Umum Kumandanı Hamdi Bey Bergos'a gelecektir.(Kürt Bekir ve rüfekasının ne tarafa gittiğini sual ediyorlar, bendeniz gereken tafsilatı verdim*" denilerek Dramalı Rıza Beyin Bergos'a geldiği bildiriliyordu. Bkz. Su, a.g.e, s.223, belge No:8.

Müdürü olan Reşadeddin Bey ile irtibat tesis etti. Aynı gün akşamı ise Hamdi Bey de Bergos'a geldi. Burada yapılan ve Reşadeddin Beyin de katıldığı toplantıda baskın ile ilgili son hazırlıklar gözden geçirildi ve bazı kararlar alındı. Bu kararların başında baskının halktan gizlenmesine ve kendilerinin Kara Hasan çetesine mensup eşkiyayı takip için burada buldukları yönünde halka duyuruda bulunulması gelmekteydi.

Görülebileceği üzere baskının halktan gizlenmesi için Bergos'a gelen kuvvetlerin Kara Hasan çetesine mensup eşkiyayı takip ve yakalayacağı duyurulmuştu. Bilahare Bergos'tan ayrılan Dramalı Rıza Bey baskına katılacak arkadaşları ile birlikte gizlice Gelibolu yakasına geçmiş ve burada baskın ile ilgili son hazırlıklarını tamamlamıştı. Lapseki'ye geri dönen Hamdi Bey ise Lapseki Jandarma komutanı ile Şube Başkanı ile görüşerek silâhların taşınması için kayık ve motor temin etmeye çalıştı⁶⁷. Diğer taraftan İstanbul Boğaz Kumandanı Galatalı Şevket Bey vasıtası ile baskın sonrası silâhların taşınmasında kullanılmak üzere "Bolayır" isimli bir de vapur temin edilmişti⁶⁸.

Dramalı Rıza Bey ise, baskın sonrası cephanelikteki silâh ve teçhizatın taşınması işinde yardım edecek kişileri ayarlamıştı⁶⁹. Nihayet bütün hazırlıklar tamamlanmış ve 26/27 Ocak gecesi Akbaş cephaneliği baskını başlatılmıştı. Baskınla ilgili her ayrıntıyı inceden inceye düşünen Dramalı Rıza Bey, hiçbir aksamaya meydan vermeksizin başarılı bir şekilde baskını gerçekleştirmişti. Baskına bizzat katılan Dramalı Rıza Bey, yanına aldığı becerikli ve cesur arkadaşları ile cephaneliğe girmiş ve cephaneliği koruyan nöbetçileri etkisiz hale getirmişti. Daha sonra da Fransız askerlerinin bulunduğu koğuş basılmış ve hiçbir çatışmaya meydan verilmeksizin, bütün Fransız subay ve askerleri etkisiz hale getirilmişti⁷⁰.

67 Daha geniş bilgi için bkz. Su, a.g.e., s.140-141.

68 A.g.e., s.146.

69 Dramalı Rıza Bey, Biga'ya gelişi sırasında Hamdi Bey'e yardım etmiş olan Rahman Ağa aracılığı ile, Gelibolu yöresinde dolaşan Tahir çetesi ile ilişki kurmuş ve ondan on beş kişilik çetesi ile yardım edeceği sözünü almıştı. Yalova köylülerinden sağlanacak kişiler de Tahir çetesi ile beraber silâhların taşınmasına yardım edeceklerdi. Kozanoğlu, a.g.e., s.82.

70 Kozanoğlu, a.g.e., s.83.

Daha sonraki aşama ise cephaneliğin boşaltılması olmuştur. Bergos iskelesine getirilen silâh ve cephaneler buradan da kara vasıtaları ile zaman geçirilmeksizin daha güvenli olarak görülen iç kısımlara nakledilmeye başlanmıştır.

Daha sonra Köprülü Hamdi Beyin gayretleri ile Türk askerleri tarafından muhafaza altında tutulan Sarıçalı, Üveycik ve Yenişehir'de bulunan silâh depoları da basılmış ve burada bulunan silâhlar da, Akbaş baskınında ele geçen silâhlar ile birlikte oldukça zahmetli bir taşımadan sonra Yenice'ye nakledilmiştir⁷¹.

Akbaş silâh deposunun basılması sonrası gelişen olaylara çalışmamızın ana çizgisi nedeniyle yer vermeyeceğiz. Ancak şunu hemen belirtmeliyiz ki, bu olay başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere cephede savaşan kumandan ve askerlerimiz ile memlekette bütün kesimlerde bir sevinç dalgası yaratmış, bu silâhlar ile Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı sürdürülen mücadelenin başarıya ulaşacağı azmi ve ümidi bir kat daha artmıştı. Ancak ne yazık ki, aşağıda kısaca ifade edeceğimiz gibi Anzavur Ahmet'in ikinci isyanı ya da Biga Hadisesi olarak bilinen olay sonucunda bu silâh ve cephaneler mecburiyet karşısında imha edilmek zorunda kalınacak ve Akbaş olayının heyecanı, sevinci, başarıya olan inanç ve azmi kısa sürecek.

Millî Mücadele'miz içerisinde "efsanevi bir kahramanlık" olarak adlandırılan Akbaş Cephaneliği baskınının hiç şüphesiz ki baş aktörü Dramalı Rıza Beydir. Ancak onun ismi, Köprülü Hamdi Beyin gölgesi altında kalmıştır. Fakat Dramalı Rıza Bey, o kadar mütevazıdır ki, bundan hiç şikayetçi olmamış, Köprülü Hamdi Beye büyük bir itaat ve saygı ile bağlanmış, onun verdiği görevleri yine memnuniyetle yerine getirmiştir.

Akbaş cephaneliğinin basılması hadisesinde gösterdiği cesaret ve beceriklilik, Dramalı Rıza Beyi, başta Köprülü Hamdi Bey olmak üzere, Balıkesir-Bursa bölgesi Kuva-yı Milliye komutanlarının katında yüceltmıştır. Onun çok önemli görevleri başarabilecek kabiliyette olduğuna inanılmış,

⁷¹ Bu cephaneliklerin basılması ve silâhların Yenice'ye taşınması konusunda geniş bilgi için bkz. Su, a.g.e., s.159-162.

bu niteliğinden dolayı da Damat Ferit Paşaya düzenlenecek suikast tertibinin de baş aktörü yapılmıştır.

D) Yenice Baskını ve Dramalı Rıza Bey

Akbaş cephaneliğinden kaçırılan silâhlar ve bilahare Köprülü Hamdi Beyin çabaları ile Sarıçalı, Üveycik ve Yenişehir'deki silâh depolarından alınan silâh ve cephanelerin buldukları mahalden alınarak Yenice'ye gönderilmesi oldukça zahmetli olmuştu. Yolların bozuk olması taşımayı zorlaştıran en büyük amildi. Ayrıca, bölgede çok sayıda eşkiya çetesi vardı ve her an bu silâh ve malzemeye saldırarak ele geçirme riski söz konusuydu. Bunun dışında ve civardaki dağ köylülerinin kendilerini ve köylelerini savunmak için ihtiyaçları olan silâhları temin için, Yenice'ye nakletti-rilen silâh ve cephane konvoylarına saldırma ihtimali de bulunuyordu Bütün bu tehlikeler haklı olarak Köprülü Hamdi Bey'i tedirgin etmekteydi⁷². Nitekim Hamdi Bey, silâh ve cephanelerin Yenice köyüne taşınıp, orada depo edilinceye kadar hep bu endişeleri taşıyordu.

Köprülü Hamdi Beyin bu silâh ve cephanenin üzerine bu hassasiyetle eğilmesi boşuna değildi. Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi tarafından Biga'ya gönderilirken, kendisinden yapılması istenen diğer bir görev de; Yunan cephesine gönderilmek üzere asker toplamasıydı. Akbaş'tan ve diğer silâh depolarından kaçırılan silâhlarla, cephenin ihtiyacı olan çok sayıda yeni birlikler oluşturulabilirdi. Bu nedenle Hamdi Bey, Biga'ya döner dönmez bütün faaliyetini "Kuzeybatı cephesine" asker hazırlama işine verdi. Nitekim askerlik şubesi vasıtası ile kısa sürede 500 kadar genç toplanmış ve bunlar Bandırma'daki 14. Kolordunun emrine gönderilmişti⁷³.

Diğer taraftan 61. Fırka Kumandanı Kazım Özalp Paşanın da Akbaş'tan getirilen bu silâhlar ile ilgili tasavvurları vardı. Bu konuda hatıralarında "*Planımız Akbaş'tan getirilen silâhlar ile bir taarruz kuvveti teşkil*

72 Nitekim Hamdi Beyin bu endişelerde haklı olduğu anlaşılıyordu. "Çünkü, silâh ve cephanelerin taşınması sırasında bazı sandıkların açıldığı ve içlerinden silâh ve cephanelerin alındığı görülmekteydi. Bu olaylar Hamdi Beyin canını oldukça sıkıyordu." Su, a.g.e., s.161-162.

73 Daba geniş bilgi için bkz. *Türk İstiklâl Harbi*, C.VII, İdarî Faaliyetler, s.71-72.

ve teçhîz ettikten sonra, Soma ile Akhisar arasında büyük bir taarruz yaparak Yunanlıları İzmir'den çıkarmaktı” demektedir⁷⁴.

Balıkesir Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti'ne bağlı büyük bir millî kuvvet oluşturmak çabası ve oluşturulacak bu kuvvetlerin işe ve ibatelerinin teminini sağlamak düşüncesi ile Köprülü Hamdi Bey, Biga ve çevresindeki nahiye ve köylerden Kuva-yı Milliye adına para talep etmişti⁷⁵. Köyülerden istenen para, o günkü şartlar içerisinde pek çoğunun ödeyemeyeceği miktarlara balığ idi. Bu nedenle kısa sürede Gönen, Manyas ve Biga çevresinde Köprülü Hamdi Bey ve Kuva-yı Milliye aleyhinde memnuniyet-sizlikler baş gösterdi. Bu sırada Anzavur Ahmet'de Gönen ve Manyas civarındaki Çerkes köylerinde millî teşkilât aleyhinde propagandaya başlamıştı⁷⁶. Ayaklanma için gerekli alt yapı oluştuktan sonra İkinci Anzavur İsyanı veya Biga Hadisesi olarak bilinen isyan başlamıştı.

İğdemir, Biga'ya ani baskın harekâtı şeklinde başlayan bu olayın 16 Şubat 1920'de gerçekleştiğini söylemektedir⁷⁷ Kara Hasan çetesinin arta kalan eşkıyası ve Gavur İmam denilen eşkıya liderinin önderlik ettiği bu baskınla başa çıkamayacağını Köprülü Hamdi Bey anlamıştı. Çünkü yanında fazla bir kuvvet kalmamıştı. Bu olaydan birkaç gün önce emrinde çalışan Dramalı Rıza Beyi, yanında 40 kadar arkadaşı ile birlikte silâhların bulunduğu Yenice köyüne göndermiş ve böylece silâhları ve cephaneleri güvence altına almak istemişti. Bu nedenle Biga'da kalıp orayı savunması mümkün değildi.

Aslında Hamdi Bey, Anzavur Ahmet ile Gavur İmam'ın Gönen ve Manyas taraflarında, köylüleri Kuva-yı Milliye aleyhine kışkırtarak Biga'ya saldırımları için ikna etmeye çalıştıkları şeklindeki istihbarat bilgilerini aldığıında Biga'dan, Balıkesir'de bulunan Kazım Beyi telgrafla ara-

74 Özalp, a.g.e., C.1, s.94. Konuyla ilgili bilgi için ayrıca bkz. Kozanoğlu, a.g.e., s.99.

75 İğdemir Biga ayaklanmasını anlattığı günlüğünde 27 no'lu dipnotta şöyle demektedir:

“Hamdi Bey, Akbaş'taki cephaneyi Anadolu'ya kaçırdıktan sonra Biga'da millî bir alay kurarak Akhisar cephesine göndermeyi düşünüyordu. Alayın meydana gelmesi için paraya ihtiyaç vardı. Biga'dan ve köylerinden yüz yirmi bin lira civarında bir iane toplamayı düşünüyordu. Bu iane, köylerin nüfusuna ve zenginliğine göre bir nevi vergi olacaktı” İğdemir, a.g.e., s.87, Dipnot: 27.

76 Anzavur'un bu bölgedeki faaliyetleri için bkz. Güven, a.g.e., s.9-15; Hoşgör, a.g.e., s.52-55;

77 İğdemir, a.g.e., s.3.

miş ve makine başında ona Biga'daki durum hakkında bilgi vermiştir. Bu görüşmede Hamdi Bey, Biga'da dayanamayacağını o yüzden Yenice'ye çekileceğini söylemişti. Yine bu görüşme esnasında Hamdi Bey, Fırka kumandanı Kazım Beyden Yenice'de depolanmış olan silâh ve cephanenin korunması için acele Yenice'ye kuvvet sevk etmesini de istemişti⁷⁸.

İşte Hamdi Bey, Biga'dan ayrılarak silâhların bulunduğu Yenice köyüne bir an önce ulaşmak ve Dramalı Rıza Bey ile birlikte, büyük tehlikeler ve fedakârlıklarla ele geçirilen ve Yenice köyde depo edilmiş olan silâh ve cephaneyi kurtarmak amacıyla yanındaki birkaç kişiyle yola çıkmıştı. Ancak Biga'dan ayrılmadan yardımcısı Kani Beye Kara Hasan ve onunla birlikte tutuklu olanların öldürülmesini söylemiş, o da bu görevi derhal yerine getirmiş, fakat kendisinde asifer tarafından kuşatılınca intihar etmek mecburiyetinde kalmıştı.⁷⁹

Yenice'ye gitmek üzere yola çıkan ve durmaksızın at süren Hamdi Bey ve yanındaki birkaç adamı, dinlenmek için girdikleri İnova köyünde, Gavur İmam'ın adamlarınca tanınmış ve tutuklanmıştı. Biga'ya Ahmet Anzavur'a teslim için götürülürken de vurularak şehit edilmişti⁸⁰.

Biga'ya hâkim olan ve Köprülü Hamdi ve Kani Beylerle birlikte birçok kişiyi öldüren isyancıların hedefi artık Yenice köyündeki silâh deposu idi. Yenice köyüne getirilmiş bulunan silâhların büyük bir kısmı köydeki caminin içine koyulmuştu. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Dramalı Rıza Bey, Köprülü Hamdi Beyin emriyle yaklaşık 40 civarında adamıyla Yenice'ye gelmişti. Ele geçirilmesinde baş rol oynadığı bu silâh ve cephanenin muhafazası için her şeyi yapacaktı. Gerekirse bu uğurda canını bile seve seve vermeye hazırdı.

78 Özalp bu olayı şöyle anlatmaktadır:

"Hamdi Bey, Anzavur Ahmet ile Gavur İmam'ın, köylüleri Biga'ya hücum için ikna ve tahrik ettiklerini ve bunların toplandıklarını haber aldığı zaman telgrafla makine başında benimle görüşmüştü. O kendisinden ziyade Akbaş'tan bin bir müşkülat içerisinde getirilen silâh ve cephanenin muhafazasını düşünüyordu. Eğer bu harekete geçen güruha karşı, kendisi Biga'da mukavemet edemezse, Yenice'ye çekileceğini, silâh ve cephanenin muhafazası için Yenice'ye kuvvet göndermekliğimi istemişti". Özalp, a.g.e., C.1, s.98.

79 Biga baskını ve isyancıların Biga'da yaptıkları için bkz. İğdemir a.g.e., s.1-64; Güven, a.g.e., s.15-50; Hoşgör, a.g.e., s.60-65; Kozanoğlu, a.g.e., s.100-110.

80 Köprülü Hamdi Beyin şehit edilmesi ile ilgili ayrıntılı anlatımlar için bkz. İğdemir, a.g.e., s.12-13; Güven, a.g.e., s.48-49; Hoşgör, a.g.e., s.64-68; Kozanoğlu, a.g.e., s.111-115.

Dramalı Rıza Beyin Yenice'ye gelmesinin bir diğere sebebinin de yine Hamdi Beyin emriyle buradaki silâh ve cephanenin bir kısmını cepheye sevk etme olduğu da bazı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir⁸¹. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi öncelikli görevi bu silâh ve cephaneyi her türlü taarruzdan korumaktı.

Dramalı Rıza Bey, Biga ile herhangi bir haberleşme olmadığı için, orada olup bitenden ve Hamdi Beyin şehit edilmesinden habersizdi. Hamdi Beyin, İnova da Gavur İmam'ın adamları tarafından yakalandığı gece, bir grup çete mensubu da Yenice'deki cephaneliği ele geçirmek için Yenice'ye gelmiş ve köyü kuşatmışlardı. Yenice'yi kuşatan bu kuvvetler içerisinde Anzavur Ahmet ve Gavur İmam'a bağlı kuvvetler ile Biga, Gönen ve Çan'dan bu kuvvetlere katılan Çerkes ve Pomak köylüler de bulunuyordu. Oldukça kalabalık olan bu kuvvetlerin sayısı 800 civarındaydı. Ayrıca Biga baskınında ele geçirilen iki dağ topu da, Yenice önlerine getirilmişti⁸².

Dramalı Rıza Bey ise Yenice'yi kuşatanların sayısını ve bunların kimler olduğunu bilmemesine rağmen, gelişmelerin seyrinden bunların Anzavur Ahmet'in kuvvetleri olduğunu da tahmin edebiliyordu. Ne olursa olsun az sayıdaki adamıyla silâh ve cephaneliği koruma kararındaydı. Nitekim hiç düşünmeden çatışmaya girdi, vakit kazanmak istiyordu. Belki bu arada Balıkesir'den yardım geleceğini düşünüyordu. Silâh ve cephanelerin bulunduğu Yenice köyü ahalisi ise, kuşatanların sayısının fazla olması sebebiyle Dramalı Rıza Bey ve arkadaşlarına yardım etmeye çekinmişler, hatta içlerinden bir kısmı kuşatanlarla birleşmişti⁸³.

Dramalı Rıza Bey ve yanındaki az sayıda adamı, kendilerinden sayıca çok çok fazla olan Anzavur ve Gavur İmam kuvvetleri ile şiddetli bir çatışmaya girmiş, saatler boyunca çatışmışlardı.

Ancak Balıkesir veya çevreden gelmesini ümit ettiği yardımcı kuvvetler de ortalıkta gözüküyorlardı. Durum her geçen dakika Dramalı Rıza Bey aleyhine dönüyordu. Silâh ve cephaneliğin Anzavur Ahmet ve Gavur

81 Güven, a.g.e., s.48.

82 İğdemir, günlüğünde Yenice'yi kuşatanların, Biga'dan top istediklerini ve bir topun gönderildiğinden bahsetmektedir. Bkz. İğdemir, a.g.e., s.15.

83 Su, a.g.e., s.213.

İmam kuvvetlerinin eline geçmemesi gerekiyordu. Böyle çaresizlik içerisinde olan Dramalı Rıza Bey, artık bir karar almak gerektiğini düşünüyordu. Bu karar büyük bir mesuliyete de mucip bir karardı. O yüzden aldığı kararı adamları ile de görüşmüş, onlar da kabul etmişlerdi. Dramalı Rıza Beyin yüreğini sızlatarak aldığı bu karar “silâh ve cephaneliği imha” etmek idi. Ya cephanelik ile yok olacaklar ya da isyancıların eline geçip öldürüleceklerdi. Bütün bunlara hazırdılar. Belki bir ihtimal cephaneliğin infilakı sırasında çıkan kargaşadan yararlanarak canlarını kurtarmayı başarabilirdi.

Nihayet Dramalı Rıza Bey bu zor kararı uygulamak zorunda kalmış ve Yenice köyü camisinin içinde ve diğer binalarda depolanmış silâh ve cephaneyi ateşe vermiştir. Kendisi ve sağ kalan adamlarından bir kaç, cephaneliğin infilakı esnasında oluşan şaşkınlık ve kargaşadan istifade ile, kuşatmayı yarmış ve kaçarak kurtulmuşlardı.

Dramalı Rıza Beyin cephaneliği infilak ettirdiği sıralarda, Miralay Kazım Beyin Balıkesir ve Edremit'ten gönderdiği yardım kuvvetlerinin bir kısmı Yenice'ye ulaşmış bulunuyorlardı. Kazım Bey, Köprülü Hamdi Beyin Yenice'ye yardım isteyen telgraf görüşmesinin ertesi günün Balıkesir ve Edremit'ten Yenice köyüne yardımcı kuvvetleri yollamaya başlamıştı. Nitekim Balıkesir'den Binbaşı Muhtar Bey, Necati Bey, bir müfreze ile Yenice'ye doğru hareket etmişlerdi. Bu kuvvetler ile birlikte Vasıf Bey, İngiliz Kemal, Giresunlu Bulgurcu Mehmet Efe ve Balyalı Mustafa Çavuş da ayrıca bir kuvvetle Yenice'ye gönderilmişti.

Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, gönderdiği bu yardım kuvvetlerinin bir kısmının Yenice köyüne yetiştiklerini, fakat isyancıların sayılarının fazla olması karşısında çatışmaya katılmadıklarından bahsederek *“haydutların şiddetli baskısı karşısında uzun müddet dayanamayacaklarını anlayan Dramalı Rıza ve emrindekiler, asilerin eline geçmesine meydan bırakmamak için, silâh ve cephanelerin bulunduğu binaları ve camiye havaya uçurdular. Bu büyük bir hata oldu. Ben de mühim kuvvetlerle bizzat Balıkesir'den Yenice'ye hareket etmiştim. Rıza Bey biraz daha dayanabilmiş olsaydı yetişeceğimiz muhakkaktı”* demektedir.

Dramalı Rıza Beye yardıma giden kuvvetlerin başında bulunanlardan birisi olan İngiliz Kemal(Esat Tomruk), Dramalı Rıza Beyin cephaneliği ateşlemesi konusunda "Anlaşılan, hayatlarından ziyade bu eslihanın millet düşmanlarının eline geçmemesini düşündüklerinden, bunları olduğu gibi ateşlediler. Başka da yapacak bir şey yoktu"⁸⁴ diyerek Dramalı Rıza Beyin bu kararının doğru olduğuna işaret etmektedir.

İngiliz Kemal'in anlattıklarına göre Dramalı Rıza Bey ve yanında kalan birkaç kişi, cephaneliğin ateşlenmesi sırasında kuşatmayı yararak, yardım kuvvetlerine katılmıştı. Demir kalpli olarak ifade ettiği Dramalı Rıza Beyin ağladığını söyleyen İngiliz Kemal onun cephaneliğin yanışını üzüntü içerisinde seyrederken "Bu kadar can verdik, bu kadar uğraştık; kan döktük...Neticesi bu mu olacaktı? Ey Ferit Paşa(Damat Ferit), Allah'tan dilerim, seni gebertmek bana nasib olsun!.." diye bağırıldığını söylemektedir⁸⁵.

Bazı eserlerde Dramalı Rıza Beyin cephaneliği ateşe vermesine 61. Fırka Kumandanı Kazım Beyin çok kızdığını ve işi Dramalı Rıza Beyin idamını istemesine kadar götürdüğünden bahsetmektedirler. Bu eserlerde yazılanlara göre, Kazım Beyi yumuşatmak ve muhtemel bir idamdan kurtulmak için Dramalı Rıza, kendisinin bırakılması halinde İstanbul'a giderek Damat Ferit Paşayı öldüreceğini ve böylece hatasını telafi edeceğini söylemiştir. Bu teklifi kabul eden Kazım Bey, Dramalı Rıza'yı serbest bırakmış o da İstanbul'a gitmiştir⁸⁶.

Oysa Kazım Bey hatıralarında böyle bir konudan hiç bahsetmemektedir. Dramalı Rıza Beyin cephaneliği ateşe vermesinin bir hata olduğunu belirtmekle birlikte onun hakkında şunları söylemektedir:

"Dramalı Rıza Bey, bu hatasından dolayı karşıma çıkamadı. Pek fedakâr ve hamiyetli bir kimse olan ve büyük hizmetler görmüş bulunan Rıza Bey'in bu gafleti yapmış olması kendisini pek üzüyor ve dövünerek ağla-

84 Sanay, a.g.e., s.255.

85 Sanay, a.g.e., s.255.

86 Güven, a.g.e., s.51; Hoşgör, a.g.e., s.74.

*makta olduğunu işitiyordum. Rıza Bey'in bu taraflarda kalamayarak Bursa'ya gittiğini haber aldım."*⁸⁷

Görüleceği üzere Kazım Bey, Dramalı Rıza Beyin cephaneliği ateşe vermekle büyük bir hata yaptığını söylemekle birlikte onunla bu olaydan sonra görüşmediğini, hatta Dramalı Rıza Beyin hatasını anladığından dolayı karşısına bile çıkmadığını söylemektedir. Dolayısıyla bazı araştırmacıların eserlerinde yazdıkları ile, olayın doğrudan ve birinci derecede sorumlu kişinin hatıralarında yazdıkları birbirini tutmamaktadır. Tabii ki bizim için esas olan Kazım Beyin söyledikleri, yazdıklarıdır. Yine bir sonraki bölümde anlatacağımız gibi Dramalı Rıza Beyin Damat Ferit Paşaya suikast için görevlendirilmesi, Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nce değil, Kuva-yı Milliye'nin Bursa'daki ileri gelenlerince planlanmıştır.

Elbette ki Dramalı Rıza Beyin, Yenice'deki silâh depolarını yakması bir hata olarak değerlendirilebilir. Ancak eğer bu yapılmamış olsaydı, büyük bir ihtimalle silâh ve cephaneler isyancıların eline geçecekti. Anzavur'un bu ikinci isyânının ne kadar geniş bir sahayı etkilediği ve ilk isyânına göre yanında yer alanların sayısının üç beş kat fazla olduğunu düşündüğümüzde, bu silâh ve cephanenin yakılmasının doğru ve yerinde bir karar olduğuna şüphe etmemek gerekir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Dramalı Rıza Bey en son aşamada bu kararı vermiş ve cephaneliği yakmıştır. Kazım Beyin gönderdiği yardım kuvvetlerinin geleceğini, hele Yenice yakınlarına kadar geldiklerini bilseydi, bu yiğit, cesur ve kahraman insan ne eder ne yapar tek başına kalıncaya kadar cephaneliği savunur, asla ateşe vermezdi. Millî Mücadele'mizin efsanevi bir kahramanlık olayını yani Akbaş cephaneliğini basan ve silâhların kaçırılmasını sağlayan, ondan sonra da bin bir güçlkle Yenice'ye taşıttıran Dramalı Rıza Beyi bu nedenle suçlamak ona yapılacak en büyük haksızlık olacaktır.

---

87 Özalp, a.g.e., C. 1, s.99.

Sonuç

Dramalı Rıza Bey, Akbaş cephaneliğinden kaçırılan silâh ve cephanenin Yenice'de kendisi tarafından imha edilmesi hadisesine oldukça üzül-müştü. Bu olaylara yol açan Anzavur Ahmet İsyanı'nın arkasındaki gücün Damat Ferit Paşa olduğuna inanan Dramalı Rıza Bey, Damat Ferit Paşayı öldürüp bir anlamda intikam almayı düşünmekteydi.

Yukarıda anlatılanlara bakılacak olunursa, Dramalı Rıza Beyin intikam almak ve hatasını telafi etmek amacıyla Kazım(Özalp) Bey tarafından Damat Ferit Paşaya suikast düzenlemek amacıyla gönderildiği anlaşılacaktır. Doğrudur, Damat Ferit Paşaya suikast düzenlemek amacı ile Dramalı Rıza Bey İstanbul'a gönderilecekti. Ancak, bütün bu eserlerde ifade edildiği gibi Kazım Bey tarafından gönderilmeyecektir. Zaten Kazım Bey hatıralarında böyle bir gönderme olayından hiç bahsetmediği gibi, Dramalı Rıza'nın hatasını anladığından dolayı hiç karşısına çıkmadığını, bu olaydan çok üzüldüğünü ve o nedenle buralarda(Balıkesir) kalamayıp, Bursa taraflarına gittiğini haber aldığını söylemektedir⁸⁸.

Çok sevdiği ve bağlandığı Köprülü Hamdi Beyin Biga'da şehit edilmesi, Yenice olayı ve bu olay esnasında kendi emrindeki vefakar ve yiğit savaşçıları kaybetmiş olması ve Kuzeybatı Anadolu'da sürdürülen Millî Mücadele için hayatî önemi olan silâhların ve cephanelerin kendisi tarafından imha edilmesinin yarattığı üzüntü ve moral çöküntüsü Dramalı Rıza Beyin Balıkesir bölgesinden ayrılmasına yol açan önemli nedenlerdi.

Ancak bütün bunların yanında bir de Çerkes Ethem faktörü vardı. Anzavur'un İkinci İsyanı'nı bastırmak amacı ile Salihli cephesi kumandanı Çerkes Ethem de kuvvetleri ile Biga bölgesine gelmişti. Çalışmamızın Anzavur İsyanı ve Akbaş Baskını kısımlarında geniş olarak verdiğimiz gibi Dramalı Rıza Bey, Salihli cephesinde Çerkes Ethem ile birlikte mücadele ediyordu. Nitekim her ikisi de Birinci Anzavur isyanı sırasında Salihli cephesinden yardıma çağırılmışlardı. Anzavur'un tenkili ve takibi görevlerini üstlenmişler ve netice olarak isyan bastırılmış, Anzavur kuvvetleri etkisiz hale getirilmişti. Ancak Çerkes Ethem ile bir türlü geçinemeyen Dramalı Rıza Bey, isyanın bastırılmasından sonra tekrar Salihli cephesine dönmemiş, Balıkesir'de bulunan 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey tara-

88 Özalp, a.g.e., C.1, s.99.

fından, Köprülü Hamdi Beyin emrine görevlendirilmiş ve Biga'ya gönderilmişti.

İşte Anzavur'un ilk isyanından sonra Salihli cephesine dönmeyen Dramalı Rıza Beyin bu davranışını bir türlü hazmedemeyen Çerkes Ethem, Dramalı Rıza Beyi şiddetle cezalandıracağını, eline geçirdiğinde kendisini asacağını mütemadiyen dile getirmişti. Bu nedenle İkinci Anzavur İsyanını bastırmak için geldiği Balıkesir bölgesinde Dramalı Rıza Beyi aratmaya başlamıştı. Çerkes Ethem'in o günlerdeki gücünü ve acımasızlığını bilen ve kendisini arattığını öğrenen Dramalı Rıza Bey, bir an önce Balıkesir bölgesinden uzaklaşmış ve Bursa'ya gitmişti.

Dramalı Rıza Bey, Bursa'ya gelince, Vali Hacim Muhittin Beye başvurmuş ve ondan kendisini Çerkes Ethem'e karşı korumasını istemişti. Gerçekten de o günlerde Çerkes Ethem'in üzerinde etkili olabilecek kişilerin başında Hacim Muhittin Bey geliyordu. Hacim Muhittin Bey, Dramalı Rıza'ya dostça davranmış ve kendisini iyi bir şekilde karşılamıştı. Ayrıca Dramalı Rıza'ya, Çerkes Ethem ile görüşüp, Çerkes Ethem'in kendisini bertaraf etme kararını değiştirmesini isteyeceğini ve bunda da başarılı olacağını söylemişti. Hacim Beyin bu sözleri Dramalı Rıza Beyi oldukça rahatlatmış ve memnun etmişti.

Bilâhare Hacim Muhittin Bey ve Bursa'da kendisiyle birlikte çalışan Polis Müdürü Nuri ve Jandarma Alay Kumandanı Remzi Beylerle bir istişare yaparak, daha önce İstanbul'daki teşkilât(Karakol) ile kararlaştırılan "Damat Ferit Paşaya suikast teşebbüsü için, Dramalı Rıza Beyden istifade edilmesine karar verilir. Bu kararın verilmesinde "Dramalı Rıza Beyin, Damat Ferit Paşaya olan tepkisinin de büyük rol oynadığı söylenebilir.

Hacim Muhittin Bey Damat Ferit Paşayı bertaraf etme işinde Dramalı Rıza Beyi değerlendirme konusundaki kararı aldıktan sonra, kararı Dramalı Rıza Beye açıklamış ve o da bu kararı tereddütsüz ve büyük bir memnuniyetle kabul etmiştir.

Dramalı Rıza Bey, Damat Ferit Paşayı ortadan kaldırmak amacıyla terip editen suikastı gerçekleştirmek amacıyla, beraberindekilerle İstanbul'a gitmişti. İstanbul'da suikast girişiminin hazırlıklarıyla uğraştığı günlerde, İstanbul Polis Müdüriyeti'nin olaydan haberdar olması üzerine, yakalanmış ve İstanbul I Numaralı Divan-ı Harb-i Örfi'de yapılan yargılama sonucunda idama mahkûm edilmiş ve 12 Haziran 1920 günü asılarak idam edilmişti.